

FOTO: ANJA LOWANDER

FOTO: EVA RING

Figur 1. Exempel på skyddsdikey. De ska vara grunda och ha flacka kanter.

Skyddsdikning

Skyddsdikning är en föryngringsåtgärd som utförs i syfte att motverka att grundvattennivån stiger efter avverkning och orsakar syrgasbrist för de nya plantorna. Skyddsdikey ska leda bort vatten endast under begränsad tid och de får inte sänka grundvattennivån under den nivå som var innan beståndet avverkades.

Det är viktigt att göra en noggrann planering avseende nytta och utförande av föryngringsåtgärder där både produktions- och miljöaspekter vägs in. Skyddsdikning är en av flera åtgärder som rätt utförd och på lämplig mark kan underlätta återväxt och skapa goda förutsättningar för etablering av i huvudsak nya barrplantor vid plantering.

Skyddsdikning kan dock medföra att nedströms belägna vattendrag och sjöar påverkas negativt på grund av att slam från skyddsdikeyna transporteras dit. En del i planeringsarbetet bör vara att se över alternativ till att skyddsdika, till exempel att använda självföryngring, föryngra under skärm, rensa ett befintligt dikessystem, markbereda genom högläggning eller välja ett annat huvudträdsdrag.

Då skyddsdikning utförs rör det sig normalt om några meter dikey, i undantagsfall upp till ett par hundra meter. Vid mer omfattande skyddsdikning, eller då både skyddsdikning och dikesrensning utförs, hänvisas till målbilderna för dikesrensning.

MÅLBILD FÖR GOD HÄNSYN

- Varje skyddsdikningsåtgärd föregås av en noggrann planering avseende produktionsnytta och utförande.
- Slamtransport till följd av skyddsdikning förhindras till sjöar, vattendrag och värdefulla våtmarker till exempel genom att slamgropar och översilningsområden anläggs.
- I planeringsfasen ingår att beskriva, dimensionera och placera mer omfattande hänsynsåtgärder såsom översilningsområden och sedimentationsdammar, samt att planera för hur dikeyna ska avslutas.
- Skyddsdikey avslutas med god marginal innan de når sjöar och vattendrag.
- Skyddsdikey görs inte i eller invid mark som är blöt innan avverkning, i eller invid hänsynskrävande biotoper och andra områden med höga naturvärden.
- Sträva efter så låg vattenhastighet som möjligt i dikessystemet genom att kombinera olika hänsynsåtgärder utifrån förutsättningarna på platsen.

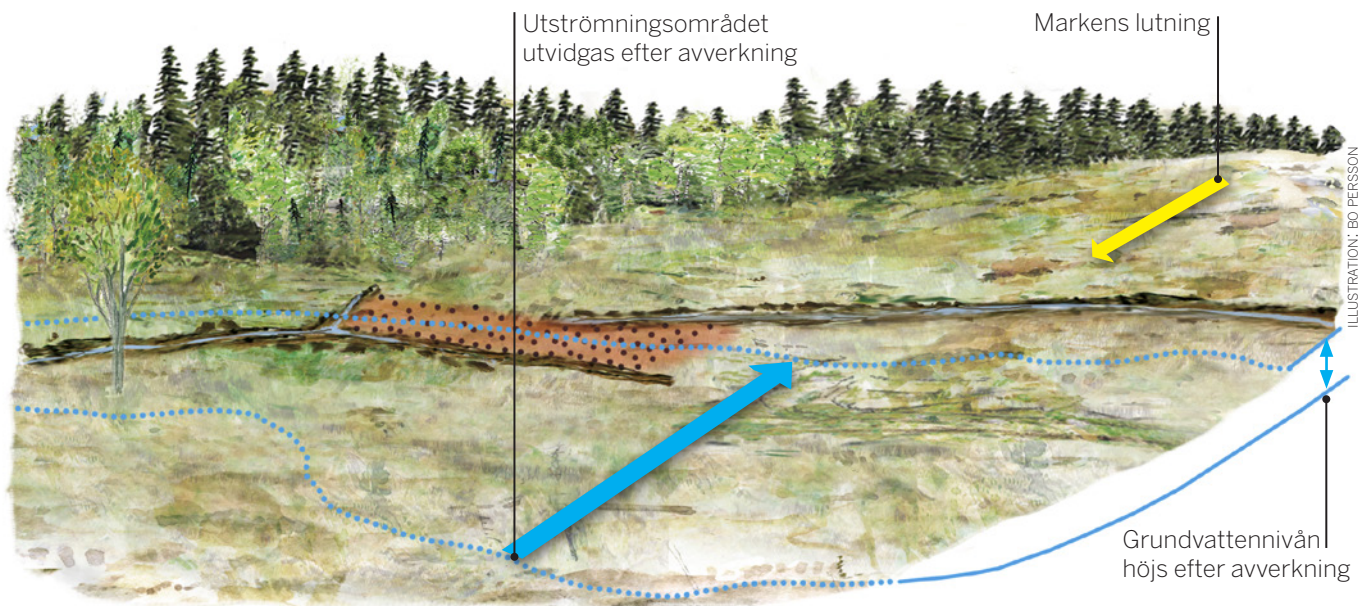

ILLUSTRATION: BO PERSSON

Figur 2. Illustrationen visar hur utströmningsområdets utbredning utvidgas (mellan blå streckade linjer) efter avverkning. Ett översilningsområde (rastrerat) är anlagt i skyddsdikessystemet. Översilningsområden bidrar till att hålla nere vattenhastighet och filtrera bort partiklar.

Ett översilningsområde bör ha tät markvegetation bestående av gräs, ris och mossa. För dimensionering av översilningsområden, se faktabladet Skogliga dikningsåtgärder - dimensionering av översilningsområden.

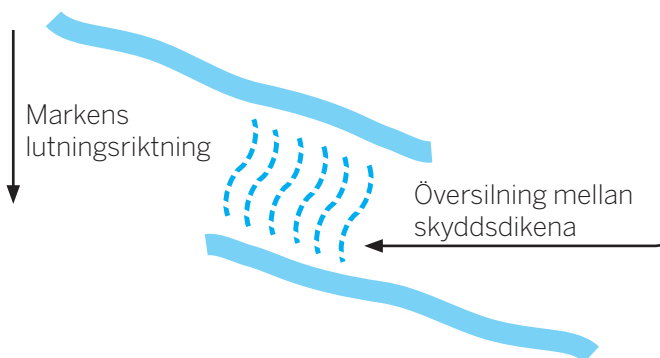
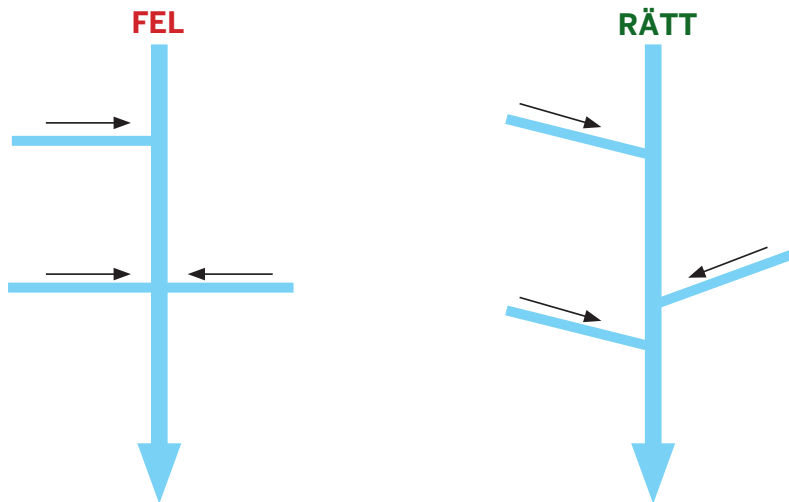
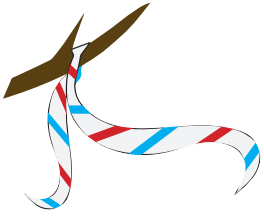

FOTO: ANJA LOMANDER

Figur 3. Ett sätt att minska transporten av partiklar är att göra avbrott och förskjuta fortsättningen på skyddsdiket. Vattnet översilar då från det ena till det andra diket.

Figur 4. Om anslutningar mellan diken görs utformas de med något spetsig vinkel så att vattnet inte river loss material från motstående slänt. Undvik "fyrvägskorsningar". Där bildas lätt virvlar i vattnet som ökar risken för erosion.

Effekter av skyddsdikning

Det finns få vetenskapliga studier av skyddsdikningens effekter. Kunskap som redovisas här är till största delen baserad på praktisk erfarenhet. Information har också inhämtats från studier av andra typer av åtgärder (markberedning, dikesrensning, markavvattning) där liknande effekter kan förväntas. Här följer några exempel:

Positiva

- Underlättar och snabbar på etablering av skog med det trädslag som valts för produktion.

Negativa

- Ökad stress och ökad dödlighet hos vattenlevande organismer på grund av grumling.
- Lekbottnar och livsmiljöer för bland annat fisk, musslor och insekter kan täckas över av slam som transporteras med vattnet.

- Ökat uttransport av näringsämnen och tungmetaller, bland annat kvicksilver.

Förslag på arbetsgång

1. Gör en analys utifrån behov, kostnad och nytta ur produktionsperspektiv samt bedöm risker för effekter på miljön. Väg in andra möjligheter som till exempel självföryngring, välj trädslag utifrån platsens givna förutsättningar, markberedningsmetoder såsom högläggning eller föryngna under skärm.
2. Om skyddsdikning väljs som alternativ, planera dikenans placering samt lämpliga hänsynsåtgärder utifrån förutsättningarna på platsen. Markera dikenans avslut samt större översilningsområden och sedimentationsdammar på traktkarta eller motsvarande.
3. Detaljhänsyn, till exempel grävavbrott, slamgropar m.m. överläts till utföraren.

Viktiga principer

- Innan skyddsdikning planeras och genomförs, se över alternativa metoder för en lyckad föryngning. Det kan till exempel handla om att självföryngra, föryngra under skärm, välja ett annat träslag, rensa befintligt dikessystem, eller markbereda genom högläggning,
- Den som utför skyddsdikning ska ha relevant utbildning, till exempel SYN-utbildning skogliga dikningsåtgärder, eller motsvarande kompetens för uppdraget.
- På mark som är fuktig eller blöt blir det ofta ett stort uppslag av lövträdsplantor efter avverkning. Väg in möjligheten att öka inslaget av lövträd i delar av landskapet genom att låta bli skyddsdikning och återplantering av barrträd. Är marken blöt redan innan avverkning är skyddsdikning inte tillåtet.
- Om skyddsdikena läggs på rätt plats så minimeras dikeslängden samtidigt som effekten blir bättre. Det innebär att skyddsdikeyn bör anläggas där grundvattnet bedöms tränga fram på hygget, för att förhindra tillfällig utvidgning av områden med högt grundvatten. Skyddsdikeyn ska inte anläggas i objektets lägsta delar.
- Sträva efter att få en låg vattenhastighet genom dikessystemet. Det kan uppnås genom att dikeyn grävs med så låg lutning som möjligt och en kombination av åtgärder såsom översilningsområden, slamgropar, och sedimentationsdammar.
- Anpassa tidpunkten för åtgärden till när marken är så torr som möjligt, i syfte att minska risken för slamtransport och kompaktering av marken.

Vad säger regelverket

Skyddsdikning är en anmälningspliktig åtgärd enligt 14 § skogsvårdslagen. Det område som avses att skyddsdikas ska anmälas till Skogsstyrelsen senast sex veckor innan åtgärden påbörjas. En karta ska bifogas på vilken skyddsdikets utlopp eller avslut markeras.

Det finns även bestämmelser om miljöhänsyn i 30 § skogsvårdslagen. De innebär bland annat att skyddsdikeyn ska avslutas innan de når sjöar och vattendrag och att åtgärder ska vidtas så att skadlig slamtransport förhindras. Dikeyns djup ska begränsas och dikeyn ska lämnas att växa igen efter att de uppfyllt sitt syfte.

Allmänna råd till 7:33 i 30 § skogsvårdslagen anger att skyddsdikning bör undvikas på erosionsbenägna marker, att skyddsdikeyn ska anpassas så att flödet blir långsamt, samt att de inte bör vara djupare än 0,5 meter.

OBS! Ett dike som sänker den ursprungliga (före avverkning) grundvattennivån i marken betraktas som markavvattning. En sådan åtgärd kräver tillstånd och ibland även dispens från länsstyrelsen enligt 11 kapitlet i miljöbalken. Regeln innebär bland annat att skyddsdikning inte är tillåtet på mark som är blöt före avverkning.

